

Шевчук В.П.

Національний університет «Одеська юридична академія», здобувач кафедри кримінального процесу, слідчий з особливо важливих справ слідчого відділу прокуратури АР Крим, юрист першого класу

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ США

Розглядаючи питання про допустимість доказів, доречно звернутися також до досвіду вирішення названої проблеми в закордонних країнах. Так, у Німеччині докази, отримані з належного джерела інформації та із застосуванням не заборонених законом методів, вважаються допустимими (Филимонов Б.А. Уголовный процесс ФРГ / Б.А. Филимонов. - М. : Изд-во МГУ, 1974. - С. 63). В Англії вважається допустимим всякий доказ, що належить до конкретної кримінальної справи (Апарова Т.В. Тенденция развития доказательственного права в Англии / Т.В. Апарова // Проблемы совершенствования советского законодательства : работы. - М., 1977. - № 8. - С. 75).

В американській теорії доказів існує ряд правил, що встановлюють умови допустимості, питання про яку вирішується в той момент, коли цей доказ представлений стороною. Сама ж допустимість залежить від безпосереднього відношення доказу до доказуваного факту і від того, чи належним чином отриманий той або інший доказ (Нико- лайчик В.М. Уголовный процесс США / В.И. Николайчик. - М. : Наука, 1981. - С. 179).

Кримінально-процесуальне законодавство США містить модель «правила виключення» (недопустимих доказів) - exclusionary rule - процедура виключення «недоброяркісних» фактичних даних, отриманих в ході досудового розслідування. Слід зазначити, що Конституція США не містить термінів «допустимість», «недопустимість доказів», однак у четвертій поправці до Конституції США визначено, що «ніякі ордери не повинні видаватися, інакше як при достатніх на те підставах, підтверджених присягою або заявою, та з докладним описом місця, що підлягає обшуку, і осіб або предметів, що підлягають арештові».

Однак потрібно мати на увазі, що «правило виключення» є санкцією саме за порушення гарантованого четвертою поправкою до Конституції США права на захист від необґрунтованого арешту та обшуку. Порушення інших конституційних прав громадян, як правило, спричиняє визнання відповідних доказів недопустимими, однак, не на підставі «правила виключення», а через ряд інших процесуальних правил, що містяться в наступних судових рішеннях, винесених Верховним судом США, що містять опосередковане тлумачення поняття «допустимості доказів» у рішеннях в наступних справах: 1) справа Мепп (1961 р.) - заборона на використання поліцією фактичних даних, отриманих у результаті незаконного обшуку; 2) справа Ескобедо (1964 р.) - були визнані недопустимими фактичні дані, отримані в результаті допитів і інших процесуальних дій, проведених під час відсутності адвоката (захисника) особи, затриманої по підозрі у вчиненні злочину; 3) справа Міранди (1966 р.) - були сформульовані основні права особи, арештованої (затриманої) по підозрі у вчиненні злочину; 4) справи Бергера, Каца (1967 р.) - будь-яке несанкціоноване прослуховування було прирівняне за юридичними наслідками до обшуку і вилучення, а тому фактичні дані, зібрані в результаті таких заходів, визнавалися недопустимими доказами; 5) справа Едвардса (1972 р.) - вилучення не було санкціоноване судом; 6) справа Убари (1979 р.) - правило, що стосується

недопустимості провадження особистого обшуку всіх осіб, які знаходяться в приміщенні, що оглядається (обшукується) (Мартынов Ю. Обеспечение допустимости доказательств в уголовном процессе: международный опыт и законодательство республики Беларусь / Ю. Мартынов // Юстиция Беларуси. - 2000. - № 4. - С. 127-132).

Крім наведеного, питання визначення допустимості доказів регламентується Федеральними правилами про докази США, в яких, зокрема, виключається можливість використання доказів на підставі їх упередженості для присяжних (правило 403), міститься, як вже було зазначено, положення про асиметрію правил допустимості доказів (правило 105), встановлена недопустимість показань свідка у випадку невідомості джерела його поінформованості (правило 802) та ін. Обвинувальний вирок суду може бути заснований тільки на допустимих доказах, тому зі сфери судочинства виключаються всі дані, отримані з порушенням «належної правової процедури» (due process of law) (Калиновский К.Б. Законность и типы уголовного процесса : дис. ... канд. юрид. наук / К.Б. Калиновский. - СПб., 1999. - С. 145). Нормативно дане положення закріплене, зокрема, IV, V, VI й XI поправками до Конституції США.

Більш того, як зазначає К.Ф. Гуценко, у процесуальному праві Англії та США властивість допустимості доказу розглядається не як неухильне дотримання усіх вимог кримінально-процесуального законодавства при одержанні конкретного доказу, а як «його здатність доводити обставини, що підлягають встановленню в ході судового розгляду» (Гуценко Г.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. - 2-е изд., доп. и испр. - М. : Зерцало-М, 2002. - С. 87). У кримінальному процесі України така властивість доказу виділена в окрему категорію - належність.

Таким чином, маємо констатувати наступні відмінні риси в розумінні допустимості доказів в англо-американському доказовому праві (яке, між іншим, виокремлено від кримінально-процесуального): по-перше, належність доказів розглядається як один із критеріїв їх допустимості (змістовна допустимість) і не проводиться чіткого розмежування цих понять, як в українській кримінально-процесуальній теорії; по-друге, існують правила про виключення доказів в Англії і США, засновані на судових рішеннях, а також виключення з цих правил.